పట్రాయని సంగీతరావు గారితో ఇంటర్వ్యూ

ఈయన సాలూరు సంస్థానానికి చెందిన విద్వాంసుడు. వాసావారిలో వాసా సాంబయ్యగారికి సంతానం లేకపోయేసరికి వాసా కృష్ణమూర్తిగారి కొడుకు వాసా వెంకటరావుగారిని పెంపకం తీసుకున్నారు. వాళ్ళు కొన్ని స్వర పల్లవులు రాశారు. ఇవి సాహిత్యపరంగా వస్తాయో రావంటారో గానీ వీణను దృష్టిలో పెట్టుకొని వీరు స్వర పల్లవుల గ్రంథం రాశారు. మిగిలిన ఏ ప్రాంతంలోనూ స్వర పల్లవులంత ప్రచారంలో లేవు. అందులో ముఖ్యంగా హిందోళ నవరోజు రాగాల్లో రాశారు.

నవరోజు రాగం అనేది పూర్వం ఏ లాలిపాటకో జోలపాటకో ఉపయోగించిన రాగం తప్పించి లక్ష్య రచనలు దాంట్లో చాలా తక్కువ. వాటిని చాలా ప్రామాణికమైన పద్ధతిలో మంచి ప్రయోగాలతో ఆ స్వర పల్లవులు రాశారు వాళ్ళు. ఈ పల్లవులు నా చిన్నతనంలో నారాయణశాస్త్రి గారి దగ్గర నేర్చుకున్నాను. అలాగే నారాయణశాస్త్రిగారు ఈయన విషయానికొస్తే- ఆయన కాలంలో బొబ్బిలి రాజాగారి ఫార్మేషన్ డే నాడు ఒక రాగమాలిక రాశాడు. అది స్కూల్లో చదువుతుండగా నాచేత పాడిస్తూండేవాళ్లు. అది నాకు బాగా జ్ఞాపకం. ఆ తర్వాత సంగీత అకాడమీలో కూడా పాడి వినిపించాను.

అలాగే నందిగానం వెంకన్నగారి గురించి పిఠాపురం సంస్థానంలో అంటే తుమరాడ సంగమేశ్వర శాస్త్రిగారికి మామగారాయన - ఆయన బొబ్బిలి ప్రాంతంలోనే ఉండేవాడు. ఆయన ముసలి కాలంలో సంగమేశ్వర శాస్త్రిగారి దగ్గరకు వచ్చేశాడు. ఆయన రాసిన స్వరపల్లవికి సాహిత్యం మరొక ఆయన ఆత్మారామ కవి అని ఆయన చేశాడు. అదొకటి జ్ఞాపకం ఉంది. అది యథాతథంగా ఇక్కడ ఇస్తున్నాను.

వింజమూరి లక్ష్మిగారి అమ్మగారు వాళ్ళ అమ్మగారు వరదమ్మగారు వాళ్ళ తాత వెంకటేశ్వర్లు గార్లు పెద్ద తెలుగు పండితుడు వాసావారి శిష్యుడే. ఆయన గురించి మనం ఎలాగైతే "శ్రీ గణనాథా" మొదట చెప్పుకుంటున్నామో మలహరిలో గీతం వాళ్ళ సాంప్రదాయంలో చెప్తూండేవారు ఆ గీతం పూర్తిగా రాదు. ఏమిటంటే "శ్రీ వాసాప్పయ్య గురుతను ధారిం!" అని ఏదో వుంది. ఆయన రాగమాలిక పాడినట్లు జ్ఞాపకం వుంది. సంగమేశ్వర శాస్త్రిగారంటే ఆయన పిఠాపురంలో ఏదో మూల కూర్చుని వీణ వాయించుకుంటూండేవారు. ఏదైనా శుభకార్యం వస్తే మా ఆస్థాన విద్వాంసుడు ఫలానా ఆయన వాయించేడు అనడమే తప్ప అంతేకు మించి ఎక్కువ సంబంధం ఉన్నట్లు కనిపించదు. సంగమేశ్వర శాస్త్రిగారు గొప్పవారని ఎప్పుడు తెలిసింది? రవీంద్రనాథ్ ఠాగూర్ బ్రహ్మసమాజీకుడు. పిఠాపురం అంతా బ్రహ్మసమాజీకులు ఆ సందర్భంలో ఆయన పిఠాపురం వచ్చినప్పుడు "నేనొక మహత్తరమైన

రత్నాన్ని కనుక్కున్నాను" అని మహానందపడి సంగమేశ్వర శాస్త్రి వాద్యం విని శాంతినికేతనానికి పిలిపించాడు. సంగమేశ్వర శాస్త్రి లోకజ్ఞానం వున్నవాడు కాదు. వీణ వాయించడం సంగీత జ్ఞానం బాగా వున్నవాడే మిగిలిన లోకజ్ఞానం వ్యవహార జ్ఞానం ఆ రోజుల్లో చాలామందికి లేవు. అలాగే [illegible] కూడా లేవు. ఆ విధంగా త్యాగరాజకృతికీ కూడా ప్రత్యేకత వుంది.

బొబ్బిలి సంస్థానంలో ఆ రోజుల్లో ఉండే విద్వాంసుల్లో వాసావారి కుటుంబం అక్కడికెళ్ళింది. అలాగే నందిగానం వెంకన్నగారు కూడా బొబ్బిలి సంస్థానపు అగ్రహారంలోనే ఉండేవాడు. ఆయనకీ బొబ్బిలిసంస్థానంతో సంబంధం ఉంది. వీళ్ళు కాకుండా 'వంతరాం' అనే గ్రామంలో ముట్నూరి సంగన్న గారున్నారు. ఆయన మార్దింగికుడు. భుగత గోపన్నగారున్నారు. ఆయన మార్దంగికుడు. భుగత గోపన్నగారు వీరి సమకాలికులు కావచ్చు. ఆదిభట్ల నారాయణదాసు కూడా సమకాలికుడే.

ఆయన పాలకొండ తాలూకా 'వంతరాం' గ్రామంలో ఉండేవాడు. నేనా చుట్టుపక్కల గ్రామాలన్నిటి గురించి చెప్తున్నానందుకోసమే. అలాగే మా తాత పట్రాయని వెంకట నరసింహ శాస్త్రిగారు. ఆయన సాలూరులో ఉండటం ఉన్న బొబ్బిలిశాస్త్రులు గారని పిలుస్తూండేవారు. ఆయన జీవితం చాలావరకు ఒరిస్సాలో గడిచింది. చివరి రోజుల్లో మాత్రం సాలూరు, బొబ్బిలి ఈ ప్రాంతాలకు వచ్చాడు. అలాగే ఈ వాసా వారి శిష్యులే. ఆకొండి నారాయణ శాస్త్రిగారు. ఆయన బొబ్బిలిలో ఉండి అక్కడ స్కూల్లో సంగీతం మాస్టారుగా ఉండేవారు. ఆయన వీణ, వయోలిన్ వాయించేవారు. మంచి పరిజ్ఞాత. సాహిత్యంలో కూడా మంచి పరిజ్ఞానం ఉన్నవాడు. ఆయన కొన్ని కీర్తనలు రాశాడు.

అలాగే సాలూరు సంస్థానానికి చెందిన మా ఫాదర్ పట్రాయని సీతారామశాస్త్రిగారు. ఆయన రాసిన కీర్తనలున్నాయి. ఆ రోజుల్లోనే భీమవరం అనే అగ్రహారం ఉండేది బొబ్బిలిలో. ఆ భీమవరం అగ్రహారంలో విశ్వపతి శాస్త్రి అని ఒకాయన ఉండేవాడు.

ఆయనకు బాల్యంలోనే వివాహమయ్యింది, అయిన వెంటనే బయలుదేరి సంగీతం నేర్చుకుంటానని దక్షిణదేశం వచ్చి మద్రాసు వచ్చేశాడు. ఆయన పట్నం సుబ్రహ్మణ్యయ్యర్ శిష్యుడని చెప్పగా విన్నాను. ఆయన యౌవనమంతా మద్రాసులో గడిపిం తర్వాత నేను పెళ్ళి చేసుకున్నాను. నా భార్య అక్కడెక్కడో ఉంది అన్న విషయం 45 సంవత్సరాల తర్వాత ఆయనకు జ్ఞాపకం వచ్చింది. ఆ తర్వాత తన స్నేహితుల్నెవర్నో పంపించి మా బంధువులు ఫలానా దగ్గర ఉన్నారు. వాళ్ళెలా ఉన్నారో చూసి రమ్మని పంపించాడు. ఆ దాక్షిణాత్య సంగీత విద్వాంసుడు 'గజరావణ' అగ్రహారమని బొబ్బిలి దగ్గర్లో వుంది- అక్కడకు వచ్చాడు. అప్పటికే ఆయన భార్యకు వితంతు వేషం వేసేశారు. ఆయన బ్రతికే ఉన్నాడని ఆ రోజుల్లో ఎవరికీ తెలియదు. ఆ విశ్వపతి శాస్త్రిగారు 45వ ఏట ఆ తర్వాత వచ్చాడు. ఆయన అప్పుడు 5గురు సంతానం పొందాడు. ఆయన పార్వతీపురం గరల్స్ స్కూల్లో టీచరుగా పని చేశాడు. సంగీతం మాస్టారు ఆయన సంగీతం ఆ రోజుల్లో ఎవరికీ అక్కడ భాగవతాలూ

ఆ రకమైన సంగీతానికుండే ఆదరణ శాస్త్రీయ సంగీతాని కుండేది కాదు. ఆయన ఆకొండి నారాయణ శాస్త్రిగారికి మామగారు. ఆకొండి నారాయణ శాస్త్రిగారి మొదటి భార్య పోగా రెండో సంబంధం చేసినప్పుడు ఈ విశ్వపతి శాస్త్రిగారి కుమార్తెనిచ్చారు. మా ఫాదరు దేశ సంచారంలో ఉన్నప్పుడు మా వాళ్ళంతా బొబ్బిలికి వచ్చారట. నేనప్పుడు 4వ క్లాసు చదువుతున్న రోజులవి. నేను తరుచు నారాయణ శాస్త్రిగారి దగ్గరకు వెడుతూండేవాడిని. అప్పుడే విశ్వపతి శాస్త్రిగారిని కూడా చూశాను.

ఆయన చాలా గర్వి. చూసేసరికి 60 ఏళ్ళు దాటుంటాయి. లేదా ఇంకా పెద్దవాడో అయి వుంటాడు. గర్వి అంటే ఏమీలేదు. ఎవర్ని చూసినా నీకు సరిగమ పదనిస వచ్చునా అని అడిగేవాడు. అంటే ఆయన ఉద్దేశం ఏమిటంటే ద్వావింశతి శ్రుతులు ఆయన గాత్రంలో చూపించేవాడు. ఈనాడు 12 స్వరాలు ఒక స్థాయిలో చూపించడమన్న పద్ధతే కదా! మనకు అలవాటులో వున్నది! ఆయన 22 శ్రుతులూ నేను గాత్రాన పడతాడు అనేటువంటి దృఢత్వం ఆయనకుండేది. ఆయన పట్టాడో లేదో చూసే జ్ఞానం నాకేం లేదప్పటికి. నేను చిన్నవాణ్ణిగా ఆయన నీకు సరిగమపదనిస వచ్చునా! అని అడిగాడు నన్ను నాకు చిన్నతనం - ఏమీ తెలీదు - ఆ! అలా కాదు వచ్చునూ అన్నాను. నేను పాడితే ఆ! అలాకాదు నేను అన్నట్లుగా అను అని ఆయన అనిపించేవాడు. ఆఖరికి ఎలా అనాల్లో నాకు బోధ పడలేదు. ఆయన అన్నట్లుగా నేను వెక్కిరించినట్లుగా అన్నాను. వీడేదో పెంకి వెధవలా వున్నాడు అని నాకో బిరుదిచ్చాడు అప్పుడు ఆయనా విశ్వపతి శాస్త్రిగారూ 'పరియాచకమా' అన్న కీర్తన పాడగా విన్నాను. లయలో మంచి ప్రభ వుంది.

అకార ఇకారాలు గాత్రంతో చూపించే పద్ధతి ఆరోజుల్లో లేదు. 'రమ్మనీ ఈ సమానమెవ్వరు' అని పాడేవారు. అంటే ఏమిటి? అకారం దిగజార్చకుండా ప్రతిదీ లయబద్ధంగా వినిపించడంలో ఆయన నోటితో అనేవారు. తర్వాత రాగం తానం పల్లవి అని అలనాడు దేశానికి తెలియని రోజుల్లో అప్పుడు రేడియోలు ఇంకా రాలేదు. ఎవరూ పాడని రోజుల్లో ఈయన రాగం తానం పల్లవి పాడారు. తానం పాడటం అనేది విశ్వపతి శాస్త్రిగారి గొంతుతో విన్నాను. అప్పుడు నాకు 17 సంIIలు మిగిలిన దేశం గురించి గానీ తెలిసే వయస్సు కాదు. అప్పుడు జ్ఞానం లేదు. మా తాతగారూ మా తండ్రిగారూ ఆయన తానం గాత్రంలో పాడటం నేను వినలేదు. ఆ పద్ధతి విశ్వపతి శాస్త్రిగారు పాడటం విన్నాను.

1930-31 ప్రాంతం ఆయన తమ్ముడు ద్వివేదుల లక్ష్మణశాస్త్రి. లక్ష్మణశాస్త్రి ఆరోజుల్లో చలా పాపులర్ విద్వాంసుడు ఆయన. మా తాతగారు భాగవతుల లక్ష్మీ నృసింహశాస్త్రి అని ఇంకా కొన్ని పేర్లున్నాయి. అవి జ్ఞాపకం లేవు నాకు. లక్ష్మణశాస్త్రి బ్రదర్ కన్నడశాస్త్రి. లక్ష్మణ శాస్త్రి మధురా పంతుల పేరయ్య శాస్త్రిగారి శిష్యులు. మా గ్రాండ్ ఫాదర్‌లా కూడా.

విశ్వపతి శాస్త్రిగారు మాత్రం ఇక్కడ పట్నం సుబ్రహ్మణయ్యర్ గారి శిష్యుణ్ణి అని చెప్పుకొని ఇల్లు విడిచిపెట్టి యువకునిగా వెళ్ళి వృద్ధులుగా తిరిగి వచ్చారు. మన ప్రాంతంలో ఆ రోజుల్లో త్యాగరాజ

కృతులు ప్రచారంలో లేవు. ఎంతసేపు రాగాలాపన, స్వరకల్పన చేయడం రాగం, తానం, పల్లవి పాడేవారు కాబోలు. తర్వాత భజనల్లో సంకీర్తనలు పాడేవారు ఆ రోజుల్లో. త్యాగరాజు కీర్తనలు అంత ప్రచారం కాలేదు. ఈ సంగతులన్నీ నా చిన్నప్పటివి.

త్యాగరాజ కీర్తనలు ఎక్కడ ప్రచారంలో ఉంటే అక్కడికి వెళ్ళి నేర్చుకోవడం మన సంప్రదాయంగా ఉండేది. అలాగే సుసర్ల దక్షిణామూర్తి శాస్త్రిగారు మానాంబు చావడి సుబ్బయ్యగారి శిష్యుడవటం చేత ఆయన తెలుగుదేశంలో త్యాగరాజ కృతులు ప్రచారానికి కారకుడయ్యాడు. ఆయన దగ్గర చెప్పుకునేవారు ఈ కన్నడశాస్త్రి, లక్ష్మణశాస్త్రులు.

రాజుగారి తాలూకు ఆదరణ వీళ్లకెవళ్ళకీ లేదు. వాసావారు మాత్రమే ఉండేవారు. వాళ్ల ఆదరణ అంటే నెలకు జీతాలు కాదు. ఆ రోజుల్లో భూములు, పుట్లు, ఇల్లూ, వాకిళ్ళూ అన్నీ ఇచ్చేవారు. నామకార్థం నెలకు ఏ ఐదో ఎంతో ఇచ్చేవారు.

సంస్థానం తాలూకు ఉత్సవాలు ఏమైనా జరిగితే వీళ్ళచేత పాడించేవారు. వినిపించేవారు. మనం ఈనాటి తాలూకూ అలవాట్లను బట్టి ఈ కచ్చేరికీ సిస్టమ్సుతో పాతరోజుల్లో ఊహించకండి. ఆ విద్వాంసుల మట్టుకు అయితే వాళ్ళ మానాన వాళ్ళు పాడుతుండడం, శిష్యులకి వాళ్ళ సంగీతం చెబుతుండడం ప్రభువులవారు ఎప్పుడైనా సంగీతం మీద అభిరుచి కలిగితే వారిని పిలిపించడం, ఇలాంటివి తప్పించి కచేరీ పద్ధతి లేదు.

(ఈ విషయాలు) బొబ్బిలి రాజారావు రామకృష్ణ రంగారావు గారి తండ్రి జనార్దనరావుగారు ఆయన తండ్రి ఈ రామకృష్ణ రంగారావు గారు అంటే ప్రస్తుతం ఉన్న రామకృష్ణ రంగారావుగారి తాతగారి కాలం నాటివి. ఆయన తాలూకు పట్టాభిషేకం అయిన రోజులు. నాకా పట్టాభిషేకం తెలీదు. ఆ సందర్భంలో ఆకొండి నారాయణశాస్త్రిగారు రాసిన కీర్తన ఉంటె బొబ్బిలిలో గర్ల్సుస్కూలూ అదీ ఉండేది. అక్కడ సంగీతం మాస్టర్లు వాళ్లూ ఉండేవారు. పూజామహలు అని ఒక దేవాలయంలో ఉండేది పూర్వం. కోటలో ఆ పూజామహలుకి నారాయణ శాస్త్రిగారు వెళ్ళి సాయంత్రం కొంచెంసేపు వీణ వాయించడం ఇలాంటివి ఉండేవి. ఆ దేవాలయం కోటలో ఉంది.

(రాజులు) వాళ్ళు విన్నా వినకపోయినా వాళ్ళ డ్యూటీ అది.

అక్కడ పూజ జరుగుతూ ఉంటుంది. అయితే అంతఃపురంలో ఉండే రాణిగారు లేక వాళ్ళ తాలూకు వాళ్లో దేవాలయానికి తీర్థప్రసాదాలు పుచ్చుకునేందుకు రావడం, దైవ దర్శనార్థం రావడానికి తెరలూ అవీ అడ్డంగా ఉండేవి. అవి వచ్చినప్పుడు వాళ్ళకు కావలసిన కీర్తన పాడుమనో లేదా వాయించమనో అడిగేవారు.

వి.ఎ.కె.రంగారావు గారి తల్లి జనార్దన రంగారావుగారి భార్య రాణిగారు వీణ వాయించేది.

అలాగే బొబ్బిలి రాజావారు వారి భార్య వీళ్ళందరూ పెద్ద వాళ్ళయిం తర్వాత భజన కాలక్షేపాలు జరిపేవారు.

భజనలు చెయ్యడానికి వచ్చేవారు బొబ్బిలి జమీందారు భార్యావాళ్ళు. ఓంకార స్వాములవారని ఒకాయన శాంతి ఆశ్రమంలో ఉండేవారు. ఆయన కోసం ఆశ్రమానికి వస్తూ వెళుతూ ఉండేవారు. మా వదినగారు కూడా శాంతి ఆశ్రమంలో టీచరుగా ఉండేది. అంచేత ఆ సంబంధంతో అక్కడ ఏం జరిగేదో వెళ్ళి చూసేవాళ్ళే. భజనలో వి.ఎ.కె. రంగారావు తల్లి వీణ వాయించేవారు. రాజులు సంస్థానాధిపతులు ఉన్న రోజుల్లోనే ఆస్థాన విద్వాంసులుండేవారు. వాళ్ళ పాటలు వాళ్ళు పాడుకునేవారు. వాళ్ళని అధిపతులు పోషించేవారు. ఆ రోజులు చాలా విలువైన రోజులు. రూపాయకు విలువ ఎక్కువ. రూపాయకు 20 కుంచాలు బియ్యం వచ్చేవి. ఆ రోజుల్లో రెండు మూడు రూపాయలు జీతాలున్న వాళ్లూ బొబ్బిలి సంస్థానంలో ఉండేవారు. ఆ అమాయకపు రోజులు ఎలా ఉండేవంటే - సామవేదులవారూ మా బంధువులు - ఆరామ ద్రావిడులం. వాళ్ళందరిలో వాసా వారికి పెద్ద మేడా అదీ ఉండేది. అది బొబ్బిలి రాజాగార్లు ఇచ్చినదే. మేం అడిగితే మేం ఎంత మాత్రం చిన్న ఇళ్ళలోనే ఉంటాం. మాకు మేడలూ అవీ పనికిరావు. పెంకుటిళ్ళు వద్దు. పూరిళ్ళే కావాలని వీళ్ళు కట్టుకున్నారు. అటువంటి అమాయకపు రోజులు అంటే ఆ రోజుల్లో వాయువారం చేసుకోడం తప్పుకాదు. త్యాగరాజు ఉంఛవృత్తి చేసుకోడం, అంటే ఆధ్యాత్మిక చింతన చేసుకోడానికి ఎంత బీదవాళ్ళంటే అంతమంచిది అని అనుకునే వారు. నిజమా అబద్ధమా అనే వితర్కంతో సంబంధం లేదు. ఆ రోజులు అలా ఉండేవి.

సంస్థానంలో ఉన్న విద్వాంసులు శిష్యుల్ని తయారు చేసేవారు. కేవలం సంగీత ప్రచారార్థం ఉండేవారే.

రాగాలన్నీ కూడా ఈనాడున్నట్లుగా ఆ రోజు లేవు. అనేక సంప్రదాయాలలో కలిసి ఉండేవి. ఆ రోజుల్లో హిందోళాన్ని చతురశ్ర దైవతం చేసి పాడేవారు. ఆనాటినుండి ఈనాటి దాకా వచ్చిన సంప్రదాయాలు ఇది ఈ రాగం అని ఇలా పాడేవారని మనం అనుకునే ఆ రాగం స్వరూపాన్ని మనం నిర్ణయించుకున్నాం. అదే ఆచరిస్తున్నాం.

వాసా దాసప్ప : కలిగొట్ల కామరాజుగారు వీళ్ళంతా వాసావారి పల్లవులే నేర్చుకున్నారు. సాంబయ్య గారు ఆయన కొడుకు మ్యూజిక్ కాలేజీలో ఏడీ ఈ కాలంలో పదుమనాభా గీతం మూడు కాలాలు పాడేవాడేడీ అని అడిగారు. పేరి రామమూర్తిగారు ఒక కుర్రాణ్ణి పిలిచి పాడి - ఇదుగో! వీడు ఒకడు - మరొకణ్ణి పిలిచి వీడు రెండోవాడు అని అనేవాడుట.

పూర్వం రోజులెలా ఉండేవంటే కొన్ని కొన్ని పనులు చేస్తే వాళ్ళు చాలా గొప్పవాళ్ళు అనేవారు. సంగీతం నేర్చుకోడం కూడా అలాగే ఉండేది. పిళ్ళారీ గీతాలు దాకా నేర్చుకోడానికి ఏ రెండు మూడేళ్ళో సమయం తీసుకునేవాడు. సరళీ స్వరాలు పూర్తయ్యేసరికి సంవత్సరంన్నర పట్టేది. ఏ మాత్రం స్వరం

పట్టాలన్నా అంత కృషి చేసేవారు.

అలాంటి అభ్యాసం సంతృప్తికరంగా ఉండేది.

అక్షరాన్ని మనం ఏ విధంగా నేర్చుకుంటామో ఆ విధంగానే సప్తస్వరాల్ని కూడ చేర్చుకోడం, తిరిగి ప్రస్తారం చెయ్యగలగడం ఇది ప్రయోజనం. అది ఫలానా స్వరం అని గుర్తుపట్టాలి. ఇది రోజులు పట్టేది.

ఇప్పటి సాధనాభ్యాసాలకీ అప్పటి సాధనాభ్యాసాలకీ చాలా తేడా వుంది. సససససరిరిగ॥ సససససరిరిగ॥ సససససరిరిగ॥ సరిరిగ। ససరిరిగగమమా ఇలా జంట స్వరం అప్పుడుండేది. అంటే వీణ మీద వాయించే సాధనకవసరమైన విధంగా నేర్పేవారు. సాంబయ్యగారు అలా అడగడంలో ఆ అర్థం ఉంది. వాసా అప్పయ్యగారు సంప్రదాయానికి ప్రసిద్ధి వంశమూలపురుషుడు వాసాదాసప్పగారు. వారి తర్వాత వచ్చినవారు వాసా కృష్ణమూర్తిగారు. వాసా సాంబయ్యగారు. వాసా వెంకటరావు విజయనగరం కాలేజీలో లెక్చరర్. కృష్ణమూర్తి కొడుకే వెంకట్రావు. స్వరపల్లవులు రాశారు. వీణకోసం వారు ఈ గ్రంథం రాశారు. భరత నాట్యంలో ఉపయోగించి ఏ జత స్వరానికి స్వరపల్లవికీ తేడా లేదు. కొన్ని స్వరపల్లవులకు సాహిత్యం కూడా ఉంది. కొన్నిటికి లేదు. లలితరాగం వసంతరాగంలా పాడేవారు ఆ రోజుల్లో. సూర్యకాంతి జన్యం అని రాశారు మా నాన్నగారు.

ఎందుకు చెప్తున్నానంటే 40 ప్రాంతాల్లో పి. సాంబమూర్తిగారు రాగ లక్షణం గురించి డెమాన్‌స్ట్రేట్ చేస్తున్నప్పుడు లక్ష్యప్రాయంగా ద్వారం వెంకటస్వామి నాయుడు గారు వైలన్ మీద వాయించారు.

నవరోజుకి లాలి పాట లక్ష్యం. వాడుకలో ఉన్న రాగమే ఆదిభట్ల నారాయణదాసుగారు కూడా నవరోజుని ఉపయోగించారు. ఆకొండి నారాయణశాస్త్రిగారు రాజావారి (బొబ్బిలి) పట్టాభిషేకం సమయంలో రాసిన రాగమాలిక కళ్యాణితో ప్రారంభించేవారు. కదన కుతూహలం, దేవామృత వర్షిణి, మోహనరాగం, కాంభోజి రాగాల్లో నేను 20 సంవత్సరాల వయసులో చాలా సంవత్సరాల క్రితం నేర్చుకున్నాం.

"సత్య సంధ వేదా దినుత రామకృష్ణ రంగరాయ

నిత్య కళ్యాణప్రదమై నెగడె నీ పట్టాభిషేకము"

సాహిత్యం చేసినాయన ఆత్మారామకవి. స్వరపల్లవికి స్వరజతికీ ఏమిటి తేడా! ఒక పల్లవి చరణాలుండడం ఒకటి. అయితే చాలా స్వరజతులకు మధ్యమకాలంలో కనిపిస్తాయి. కొన్ని విలంబ కాలంలో నడుస్తాయి. స్వరపల్లవులు పై కాలంలో నడుస్తాయి. నందిగానం వెంకన్న గారిది ఒక రచన ఉంది.

బుర్రా గోపాల కృష్ణమూర్తి అని తెలుగు పండితుడొకాయన దానికి సాహిత్యం చేశాడు.

హరి కాంభోజి రాగంలో రాశాడు. ఆకొండినారే నాకు నేర్పారు - "లోకావనా నీ కటాక్షమ్మున

నన్నుంచుమా!"

వరదా భయదాఖిల పాకారి ముఖారనుత॥

ఈ పాటలు ఎవరికీ తెలియదు. నాకు 10 సం॥ల వయస్సులో నేను ఆకొండి నారాయణశాస్త్రి గారి దగ్గర నేర్చుకున్నాను.

జక్కిణక దరువు ఒక రచన ఉండేది. తచ్చూరి వారి పుస్తకంలో ఉంది.

వీణా రమణయ్యగారు బఫూన్‌లా కనిపించేవాడు: పొట్టిగా ఉండేవాడు. ఆదిభట్ల నారాయణ దాసు కంటే పెద్దవాడు. కాషాయబట్టలూ అవీ కట్టుకునేవాడు పిలకా అదీ ఉండేది. ఏదైనా మాట్లాడితే ఆయన మాటలకి దానికి పొంతన ఉండేది కాదు. తాతగారూ మీరు మైసూరులో మొట్టమొదట సన్మానం పొందారట. ఫస్ట్ గ్రేడు సన్మానం పొందారు. ఏమిటి మీరు అక్కడ వాయించేరు. అంటే మీనాక్షి గీతం వాయించేను అంటాడు అంతే. దాంతో మాకు గొల్లన నవ్వు వచ్చింది. ఇంత మహా విద్వాంసుడే గీతం వాయించానంటాడేమిటి? అంటే గీతం ఒకప్పుడు అభ్యాసగీతమే కాకుండా ప్రదర్శన గీతం కూడా ఉండేదన్న మాట. ముఖ్యంగా వైణికులు వాయించేవారు. సంప్రదాయ ప్రదర్శిని నిండా గీతాలే అది గీతమో కీర్తనో ఆ సంగతి తెలీదు మనకి. దీని కంతటికీ చారిత్రక అవగాహన ఉంటే తప్పించి, కొన్ని విషయాలు మనకు నవ్వులాటగా అనిపిస్తాయి. అలాగే ఉన్న రాగాలకీ ఈనాటి వాటికీ వెంకటరమణ దాసుగారు చెప్పిన రాగాల పేర్లకి సంబంధం ఉండేది కాదు. మా కందరికీ వేళాకోళంగా ఉండేది. అలాగే ఆయన మంత్రులు మంత్రపీఠం అని ఒకటుండేది. దానిలో వేదపారశాల ఉండేది. మంత్రస్వాముల వారు ఎవరొచ్చినా సరే చాతుర్మాస్యం చేసేవారు.

వీణా రమణయ్యగారు మంత్రులవడం చేత ఆయన కచేరీ పెట్టారు. అప్పటికే బ్రహ్మ చెముడాయనకు. వీణా రమణయ్యగారిలో ఉండే గొప్ప విశేషం ఏమిటంటే ఆయన వాయించినంత స్పీడు ఎవరూ వాయించలేరు. రాగ భావం తుమరాడ సంగమేశ్వరశాస్త్రిగారి నాటికి ముఖ్యంగా ఈనాటి పద్ధతి ఆయన చేతిలో ఉండేది. వాళ్ళ టెక్నిక్, వీళ్ళ టెక్నిక్‌లు వేరు. అలా వాళ్ళు వాయించేటప్పుడు చక్రబంధం లాంటి పరిభాషలుండేవాయనకు. ఆనాటికి నాలుగు తీగలు మీద (ఇప్పుడు నైలన్ మీద వాయించే పద్ధతి) నాలుగు తీగలు మీద సర్దుబాటు చేసుకుని వాయించే వాద్యం ఆయనది. ఒక ద్రుత కాలంలో వాయించడంలో వెంకట రమణ దాసుగారి కంటె పద్మనాభ స్వామి గొప్పవాడే. కాని రమణయ్య గారి తరహాన వేరు.

తర్వాత మనం సితార వాయిద్యంలో ఆలాప్, ఝూలా లాగా ఆయన వీణలో తానం ఘనం అని వాయించేవాడు. ఆ ఘనం అన్నది చాలా స్పీడు ఆ ముసలితనంలో వాయించేవాడు.

అది మనకి అర్థం అవుతుంది. విజయనగరంలో భారతీతీర్థ అని సంస్థ ఉండేది. బుర్రా

శేషగిరి రావు ఆ సంస్థ అధ్యక్షుడు. పెట్టినవాడు. చాలామందికి బిరుదు ప్రదానం చేశారు. విజయనగరంలో పెద్ద విద్వాంసులున్నారని వాళ్ళ గురించే పెట్టినట్లు పెట్టారు. ఫారిన్ నుంచి జర్నలిస్ట్ వస్తే ఆయనకు డాక్టరేట్ ఇచ్చారు.

ఆ సంస్థకు ద్వారం వెంకటస్వామి నాయుడుగారు కూడా మెంబరు. విక్రమదేవ మహారాజా ఛాన్సలర్‌గా ఉండేవాడు. ఆ సంస్థకు రెండు గదులు ఉండేవి. దానికి అద్దె మాత్రం విక్రమదేవవర్మ ఇచ్చేవారు.

ఆ రోజు వెంకట రమణయ్య గారి వీణ మొదట, ద్వారం వెంకట నాయుడుగారి వైలన్ చివర పెట్టించాడు. ఎవరో శ్రుతి చేస్తే వీణ వాయిస్తూండేవాడు.

చిత్రమేమిటంటే ఆనంద గజపతికి సహాధ్యాయి అవడం వల్ల స్వదేశీ విదేశీ సంస్థానాలన్నీ చోట్లకీ పంపించేవాడు. ఆయన పెద్ద పెద్ద సంస్థానాలలో సన్మానాలు అవీ రాజరికపు తీవి వల్ల వచ్చేయుంటారు. ఆయన ప్రజ్ఞని కొలమానం పెట్టి కొలిచే స్తోమత మాకెక్కడిది. వాళ్ళ లోపాలు వీకెనెస్‌లు గమనించి నవ్వుకునేవాళ్ళం. అంతకుమించి ఏమీ లేదు.

పసుమర్తి కృష్ణమూర్తి బర్హంపురంలో ఉండేవారు. బాలకృష్ణం నాయుడు అని ద్వారంనాయుడి గారి పూర్వమే ఒక వయోలినిస్టు బర్హంపురంలో వుండేవాడు.

'సంగీత విద్యాదర్పణం' పుస్తకాన్ని మొట్టమొదట రాసింది ఎవరు? ఉమ్మడిశెట్టి వెంకట స్వామి నాయుడు. ఆయన గుంటూరువారు.

శ్రీలోలాశ్రిత పాలా - మలయ మారుతరాగంలో గీతం కృతి ఆయనవే. కొత్త విద్యాదర్పణం మీద ఆయన పేరు తీసేశారు- ఏకా సుబ్బారావు అని రాసేరు.

వెంకటగిరి సన్నాయంటే ఒకప్పుడు చాలా ప్రసిద్ధి.

ఆకొండి జగన్నాథం సంగీతం తెలిసినవాడు. ఆ రోజుల్లో ఇలాంటి స్వర పల్లవులకు విలువా ప్రచారం ఉండేవి. వైలన్ ప్రొఫెసర్‌గా ఎవర్ని నియమించాలి? అప్పుడు హరినాగ భూషణంగారు వైలనిస్ట్- ఆయన్ను పిలిస్తే ఆయన త్యాగరాజు ఆవేశం ఆదర్శం కలిగినవాడు. సకాలంలో రాలేదని కొంతమంది అంటారు. నేను తిరస్కరించాను అని ఆయన పుస్తకంలో రాశారు. బహుశా నిజం కావచ్చు. ఆస్థానంలో నాయుడుగారు వైలన్ నేర్చుకుందుకు వచ్చారు విశాఖపట్టణం నుంచి, మొదటి నుంచి కళ్ళు కనిపించవు. చూపు తక్కువగా వుండేది. మొత్తానికి స్టూడెంట్‌గా వచ్చారు. వస్తే ఆయన వాద్యం విని "నువ్వు స్టూడెంట్ ఏమిటి? నువ్వే ప్రొఫెసర్‌గా ఉండు అని ఆయనకు అప్పగించారు.

పొడుగు రామమూర్తి - చాలా మృదువుగా వాయించేవాడు కళావంతులు వాళ్ళు. తుమరాడ సంగమేశ్వరశాస్త్రి బాణీలో రాగాలాపం అంత బాగా వుండేది కాదు. వీణ మీద అంటే ఈనాటి

స్టాండర్డ్ ఉండేది కాదు.

వాసా వెంకటరావుగారు నాకు చిన్నప్పటి నుండి తెలుసును. ఆయన రాగాలాపన పాడిపాడిగా ఉండేది. తనన తననానానన్ననన్నర్న్ననన అని అంటే ఇప్పటిలాగా రాగయుక్తంగా ఉండేది కాదు.

ఆ రకమైన గమక యుక్తంగా రాగం వాయించడం పాడుగు రామమూర్తిగారి దగ్గరుండేది. అలాగే సంపూర్ణస్థితి అప్పుడు రాలేదు. పూర్వపు వాళ్ళు గొప్పవాళ్ళు. ఈనాడు వాళ్ళు చవటలు అని అనవసర ప్రచారం చేస్తుంటారు. ఈనాటి కాలంలో ఉండే (స్థితి) విద్యసిద్ధి చాలామంది విద్వాంసులు అలాగే పాడేవాడు. సంప్రదాయం అంటే అదే కదా! వాళ్ళు సంపాదించి పెట్టారు. తర్వాత వీళ్ళు అభివృద్ధి చేసుకున్నారు. దాన్నేదో కించపరిచి నేనీ మాటలనడం లేదు.

పాడుగు రామమూర్తి ఆ సంప్రదాయం అక్కడ వెలిసినట్లే శ్రీకాకుళంలో బొంపాడ రామన్న బొంపాడ రామచంద్రరావు ఇద్దరు విద్వాంసులుండేవారు. శ్రీకాకుళంలో అరసవిల్లిలో సంగీతం నేర్చుకునే కుటుంబాలు కొన్ని వుండేవి. వారు వైలనిస్టులు త్యాగరాజస్వామి ఆరాధనోత్సవాలు చేస్తుంటే వాళ్ళు వచ్చి వాయించడం నేను విన్నాను. మంచి జ్ఞానస్థులు. అంటే పాడుగు రామమూర్తిగారు ఆనాటి పేరు పొందిన విద్వాంసులలో పేరు గుడి ఇతరుల తాలూకా ఇష్టాఇష్టాల మీద కొంత దెబ్బ తిన్నాడేమో నాకు తెలీదు. కానీ ఆయనది మంచి వాద్యం అని చెప్పగా విన్నాను. వాగ్గేయకారుడు కాదు.

రచనలు గురించి మీరు ప్రయత్నం చేసిన వచ్చే చిక్కేమిటంటే మహా విద్వాంసులు ఎంతోమంది ఉన్నారు. అయినప్పటికీ కూడా సాహిత్యం తెలియకపోతే వాడేం చేస్తాడు. 72 మేళకర్తలూ నువ్వు పాడతావు నేను పాడతాను. రాకపోయినంత మాత్రాన వచ్చే నష్టమేమిటి నేను ఆయన్ని కించపరచడం కోసం కాదు ఉద్దేశం కాదు నాది. చాలామంది ఘనతను కించపరుస్తున్నట్లవుతుంది. అలాంటి విలువలను నిర్ణయిస్తే ద్వారం వెంకటస్వామి నాయుడు గారు ఏం రాశారు? ఏం రాయలేదు.

అయితే ఏం తక్కువొచ్చింది. ఆయన మనుష్యుల్ని లెక్క చూసినట్లయితే ఆయన కిరీటంలాగా జీవితం గడిపాడు. దాన్ని మనం ఏమనుకుంటాము. అందుచేత రచనల గురించీ రచనల చేత కాదు.

కొంతమంది రచనలు అదే మా పేరిబాబు గారు స్వర రచనలు చేశాడు. కొన్ని కృతులు రాశారు. పేరిరామం - విచిత్రం ఏమిటంటే ఈ మహా విద్వాంసులందరు కచేరీ చేస్తుంటే ఆయన ఏ మూలో కూర్చుని ధకి, ధకి, ధకి అనేవాడు. అంటే ఏమిటి ముక్తాయింపు ఆయన పచి పపచి అని ఎంత క్లిష్టమైన రాగానికైనా సరిపడేటట్లుగా అనేవాడు. చాలా లావుగా ఎత్తుగా ఉండేవాడు. అందుకే ఏదో మూల కూర్చునేవాడు. ఆయన వీణ వాయించేవాడు. నారాయణదాసుగారి వెనుక వీణ వాయించేవాడు. భజన చెయ్యడం ఆ రోజుల్లో గొప్ప. ఆయన భజనలకు వెళ్ళేవాడు తెల్లవార్లూ పాడుతుండేవారు. రెండు వర్ణాలు, కృతులూ రాశాడు. అట్లాంటి వాళ్ళకి దక్షిణదేశంలో గుర్తింపు ఉండేది. మనదేశంలో

మాత్రం ఉండేది కాదు. కలిగొట్ల కామరాజు గారని ఒకాయన ఉండేవాడు.

వైలన్ గాత్రం రెండిట్లోను ఆయన పాండిత్యం ఉన్నవారు ఏది గాత్రమో ఏది వైలనో తెలిసేది కాదుట.

మధురాపంతుల పేరయ్యశాస్త్రి- వీరు ఎంతోమందికి సంగీతం చెప్పేవారు. చుట్టుపక్కల గ్రామాలలో వారాలు చేసుకుంటూ, భజనలు చేసుకుంటూ విద్యార్థులకు భోజనం పెట్టి సంగీతం నేర్పేవారు. అలా నేర్చుకున్న వాళ్ళలో మా గ్రాండ్ ఫాదర్ ఒకాయన ఆయన గాత్రం చాలా గంభీరంగా ఉండేదిట. మంద సూర్యనారాయణశాస్త్రి అలానే ఇంకా చాలామంది విద్వాంసులు ఉండేవారు. మంచి గాత్రజ్ఞులు. ఆయన్ని చివరి రోజుల్లోను మాత్రమే చూశారు. హిందుస్థానీ, కర్ణాటకలో కృషి చేశాడు. ఫ్లూటు, వీణా, అన్నీ వాయించేవాడు. బొబ్బిలిలో కొన్నాళ్ళు, బొబ్బిలి పూజామహలులో కొన్నాళ్ళు సూర్య నారాయణగారు కూడా వీణ వాయించేవాడు.

ఆకొండి నారాయణశాస్త్రి మంచి మేధావి. అయితే మంద సూర్యనారాయణశాస్త్రి మంచి పాపులర్ విద్వాంసుడు. ఆకర్షణీయమైన వ్యక్తిత్వం కలవాడు. అయితే వీళ్ళందరికీ మా ఫాదర్‌తో మంచి ఆత్మీయత ఉండేది. అలాగే బంకుమల్లి సింహాచలం భాగవతార్ అనే ఒకాయనుండేవాడు. కాబట్టి రచనల గురించి మాత్రమే పేరు రాలేదు. బాగా పాడేవాళ్ళు కూడా గొప్ప పేరు తెచ్చుకున్నారు.